

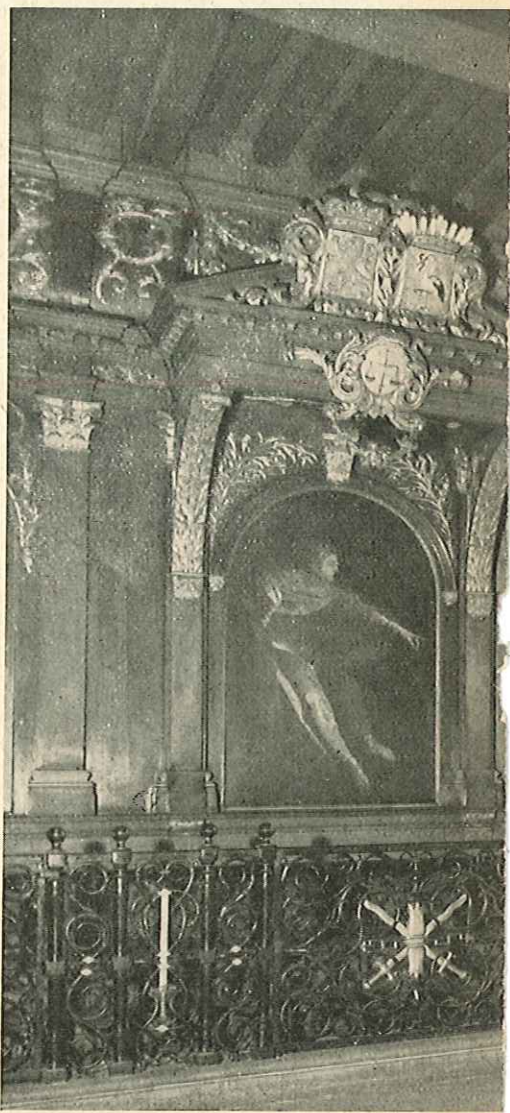
ZEVEN EEUWEN FONKI

Daaglijkse Groenmarkt I

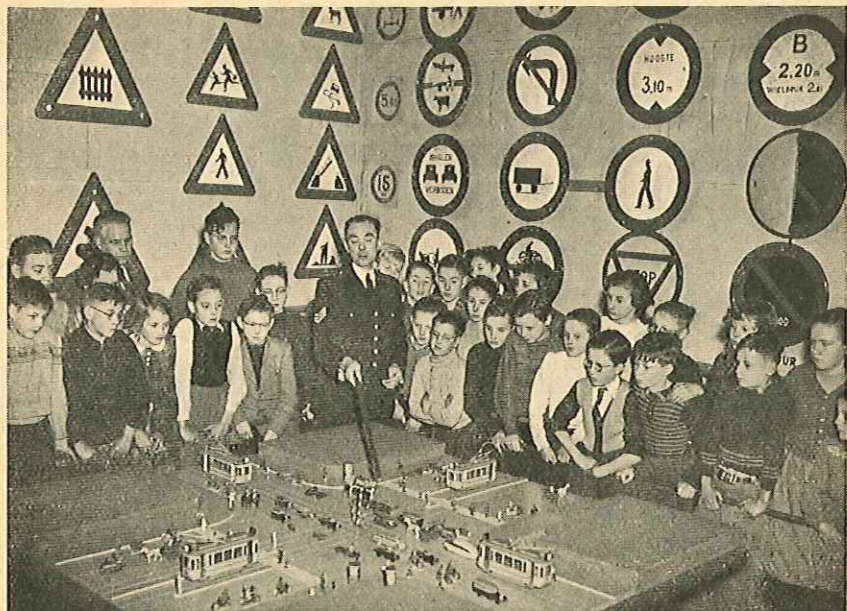
Ter herinnering aan het Jubileumjaar 1948, het jaar, waarin de stad 's-Gravenhage haar 700-jarig bestaan herdacht en H.M. Koningin Wilhelmina haar 50-jarig Regeringsjubileum vierde, heeft het Haags Jubileumcomité namens de Haagse burgerij aan de Gemeente een zevental gebrandschilderde ramen aangeboden ter plaatsing in de Schepenzaal van het Stadhuis aan de Groenmarkt. De ramen, ontworpen en vervaardigd door de Haagse glazenier P. A. H. Hofman, zijn in 1952 gereedgekomen en door de Gemeenteraad in dank aangenomen. „Den Haag en Wij” biedt zijn lezers hierbij een uitvoerige, rijk geïllustreerde beschrijving aan van dit grote werk, waarvoor zeker aandachtige belangstelling zal bestaan.

Juist nu het nieuwe Stadhuis in gebruik wordt genomen doet het goed te weten dat het oude gebouw aan de Groenmarkt niet vergeten wordt, dat het blijft voortleven als een monument van historische en culturele betekenis in onze gemeenschap. Uit het feit, dat de prachtige gebrandschilderde ramen, die U in de volgende bladzijden beschreven vindt, eerst kort geleden zijn aangebracht, blijkt wel hoe levend dit monument voor onze stad nog heden ten dage is en hoe zeer de burgerij dit oude raadhuis waardeert als een dierbaar symbool van Haagse traditie door de eeuwen heen. In ons blad van Maart/April 1951 (3e jaargang nr. 2) hebben wij reeds aan-

De nieuwe gebrandschilderde ramen een feeëriek spel van

De Schepenzaal: Oude pracht met nieuwe praal.

Verkeersproblemen worden „ter tafel“ gebracht in het Museum voor Onderwijs. Aandachtig kijken de kinderen toe bij een kruispunt in miniatuur. De „verkeersagent“ ontbreekt bij het stopbord, maar staat levensgroot met de aanwijzestok in hun midden.

nemen naar een plaats, waar het mogelijk is zelf in alle rust allerlei verkeerssituaties te scheppen en de kinderen door deelneming aan al die situaties praktisch en actief met de neus op de verkeersproblemen te drukken.

Naar de ... verkeerstuin

Hiervoor is nodig een soort „onderwijskundig verkeersproefstation“. En de Onderwijscommissie voor Veilig Verkeer heeft dan ook reeds plannen in deze richting. Zij hoopt op verwezenlijking daarvan in een nabije toekomst door de inrichting van een verkeerstuin, waardoor de kinderen het verkeersonderwijs niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk kunnen krijgen. Door zulk een inrichting voor het onderwijs zou een brug geslagen kunnen worden van het weten naar het doen. Reeds enige malen kwam de Onderwijscommissie voor Veilig Verkeer ter sprake. Dit is een Commissie door Burge-

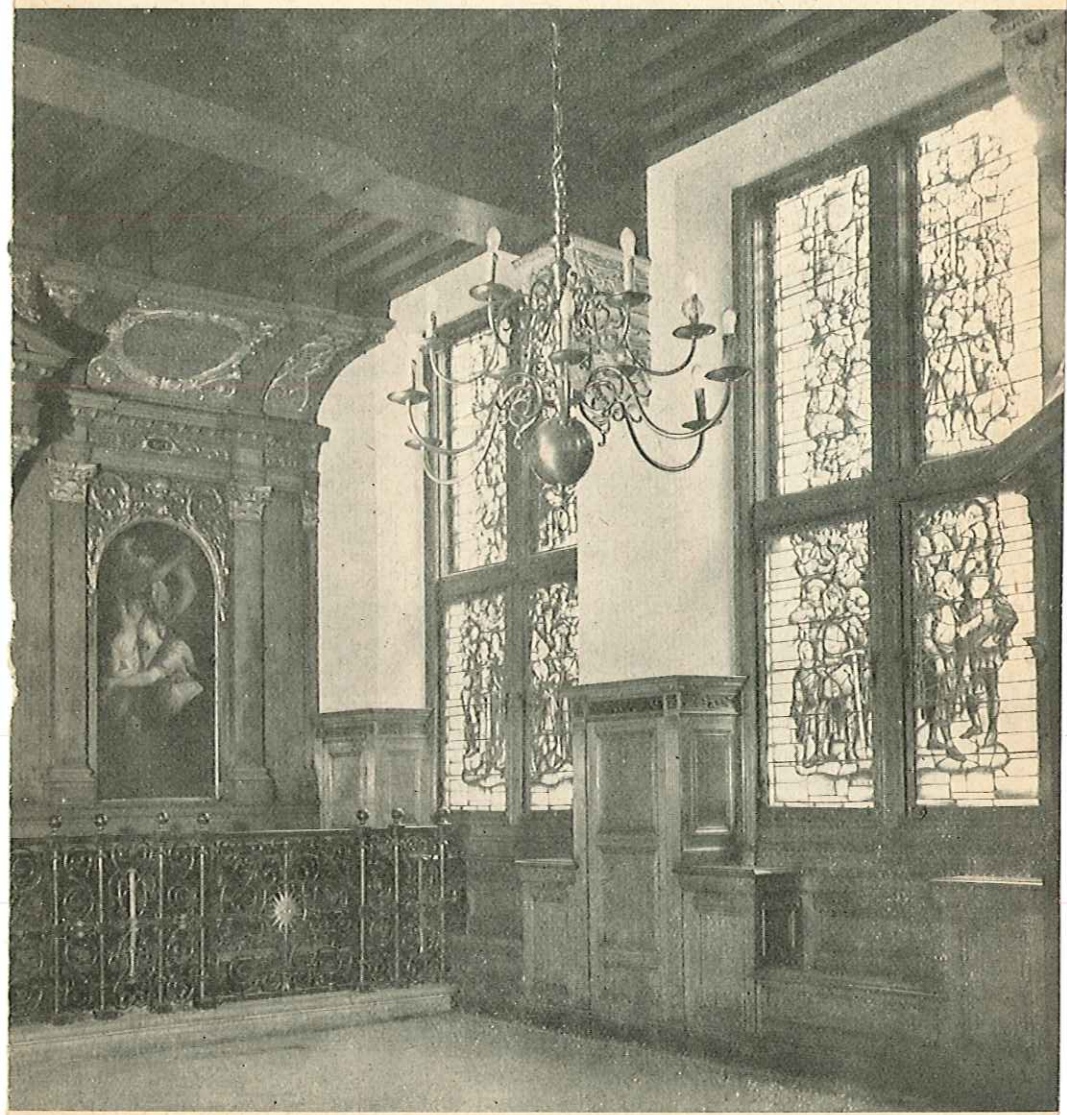
meester en Wethouders ingesteld om al die zaken te behartigen, welke school en verkeer betreffen. De belangrijkste taak is het verkeersonderwijs. Maar ook komen wel andere zaken op de vergaderingen van deze actieve commissie aan de orde.

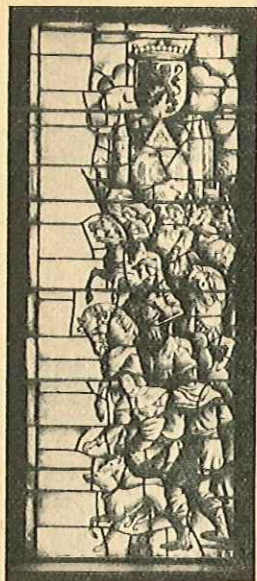
Ik noem b.v. het werk der jeugdverkeersbrigades en de plaatsing van school-waarschuwborden, waarover de Commissie zich bij tijd en wijle een oordeel vormt.

Uiteraard raken de belangen van de school en van de Verkeerspolitie, van de Onderwijsinspectie en van de Verkeersinspectie, elkander hier zeer dikwijls. En daarom is het verheugend te constateren, dat in deze Onderwijscommissie mannen van het onderwijs en van de politie met vereende krachten het veilig verkeer bevorderen.

ELEN IN HET ZONLICHT

*gilderde ramen in het oude Stadhuis verbeelden in
lijn en kleur de geschiedenis van 's-Gravenhage*

Eerste raam

Stichting van het grafelijk slot en opkomst van die Haghe als middeleeuws dorp onder de Hollandse graven en later onder de Bourgondische hertogen.

dacht geschonken aan het werk van de glazenier Pieter Hofman, naar aanleiding van het feit dat hem de opdracht tot het ontwerpen en vervaardigen van de ramen was verleend. Wij hebben toen reeds medegedeeld, dat het geschenk zou bestaan uit twee-en-twintig panelen.

Vijf grote vierdelige en twee kleine enkelvoudige ramen. De laatste zijn geplaatst boven de hoofdingang en trekken daardoor minder aandacht.

De vijf grote gebrandschilderde kruisramen, waarvan er drie naar de kant van de Groenmarkt en twee naar het

Kerkplein zijn gekeerd, geven in een twintigtal uitbeeldingen even zovele hoogtepunten uit de historie van 's-Gravenhage. Elk der vier panelen van een raam is namelijk benut om daarin een historische verbeelding aan te brengen en wel zodanig, dat steeds de linker- of rechterhelft de gebeurtenissen uit éénzelfde eeuw of tijdperiode in beeld brengen. Van links naar rechts door de hal gaand zien we — kort samenvattend — achtereenvolgens in de ramen in beeld gebracht:

1. Stichting van het grafelijk slot en opkomst van die Haghe als middel-eeuws dorp onder de Hollandse graven en later onder de Bourgondische hertogen.
2. Bouw van het Stadhuis als accentuering van de groei van die Haghe tot stad — zij het zonder stadsrechten — ondanks de rampen waardoor het in de 16e eeuw werd getroffen.
3. Den Haag als de schitterende hofstad der stadhouders uit het Huis van Oranje tijdens de machtontplooiing der Republiek in de Gouden Eeuw.
4. Het stadhuis wordt uitgebreid. Ruim een halve eeuw later neemt de regering der stadhouders een einde en vangt het tijdperk der Franse revolutie en overheersing aan.
Daarna: Nederland wordt koninkrijk en Den Haag koninklijke residentie.
5. Opbloei van Den Haag tijdens de langdurige regering van Koningin Wilhelmina, ruw onderbroken door de Duitse bezetting; de terugkeer van Koningin Wilhelmina symboliseert de bevrijding.

* * *

's-Gravenhage is niet, zoals vele andere steden des lands, ontstaan uit een versterkte vestiging of een marktplaats. Integendeel, het is gegroeid rond de rustige residentie van de Hollandse graaf Willem II, die zich buiten de enge sfeer der ommuurde steden en ver van de versterkte kastelen een paleis liet bouwen op de plaats, waar hij reeds een klein jachthuis bezat.

Na zijn verheffing in 1247 tot Rooms Koning van het Heilige Duitse Rijk, gevoelde deze graaf behoefte aan een huisvesting meer in overeenstemming met zijn nieuwe waardigheid. Reeds in het

volgende jaar, zo vermeldt de kroniekschrijver, deed hij „ontbieden verstandelijke werclude, om een Coninclije Palleys te maecken”.

Graaf en sjouwerman

Het 1e tafereel in het *eerste raam* toont graaf Willem II, gekleed in scharlakenrode mantel met goudgeel ondergewaad, temidden van zijn werklieden, waaronder zijn afgebeeld een drager van bouwspecie, een metselaar, een steensjouwer. Aan de hand van de tekeningen neemt de hoge opdrachtgever de in wording zijnde fundamenten van zijn nieuwe paleis in oenschouw.

Zijn zoon, graaf Floris V, gaf het kasteel zijn voltooiing door de bouw van de ruimte door twee torens geflankeerde Ridderzaal, welke te zien is in het tweede tafereel.

In wijde kring rond het paleis vestigden zich de tot de hofhouding behorende edelen in fraaie gebouwen en zo ontstond er een geanimeerd hofleven, dat met zijn middeleeuwse kleurenpracht grote fleur en levendigheid verleende aan de eens zo stille plek.

Een tafereel hieruit is in beeld gebracht in de grafelijke jachtstoet omstreeks 1290. Op de voorgrond zien we de drijvers met honden, gevolgd door de valkenier te paard. Deze houdt in de linkerhand de valk, die straks op de prooi zal worden losgelaten. Achter de valkeniers gaat eveneens te paard een edelvrouw met haar gevolg van ruiters, voetknechten, hoornblazers enz. Het tafereel wordt afgesloten door de Ridderzaal, waarboven het wapen van Holland, gedekt door de gravenkroon.

Buiten het Hof en de gebouwen der edelen groeide een vestiging van ambachtlieden, kooplui en lagere leden der hofhouding in minder weidse proporties. Dit dorp van die Haghe ontwikkelde zich snel onder de gunsten der naburige graven.

Er ontstond een eigen industrie, die der draperie, welke aanvankelijk haar afzet vond onder de edelen van het hof, maar later, tijdens de Bourgondische hertogen, zelfs de vreemde markten tot ver in het Hanzegebied veroverde. Hoe deze in de Middeleeuwen voor Den Haag zo belangrijke nijverheid beoefend werd, ten enige beelden uit 1450 rechts bo-

ven in het raam. Op de voorgrond zien we een „vellenwasser” de vellen wol in een put wassen. Rechts daarboven is een droogscheerder of „scheriaer” bezig zijn bedrijf uit te oefenen. Daarachter links wast een „voller” het weefsel onder een houten afdak. Aan de andere zijde gaat een „lakendrager” naar de op de achtergrond afgebeelde „ramen”, terwijl een „waardeyn” controleert. Op de achtergrond, voor de in 1434 herbouwde St. Jacobskerk, wordt het garen getwijd; boven de kerk het Bourgondische wapen. Dorp en Hof namen een steeds groter vlucht en onder de Bourgondiërs straalde van de bijzondere glans van hun prachtlievend hofleven ook iets op Den Haag af. De stadhouders, die de hertog v rvangen, behoren tot de aanzienlijkste edelen en in de Grote Kerk vergaderen de Ridders van het Gulden Vlies, de hoogste ridderorde in die tijd.

Hieraan herinnert het tafereel, voorstellend het Kapittel van het Gulden Vlies in 1456. Op de voorgrond staat de grootste der Bourgondiërs, Philips de Goede, met zijn vrouw Isabella van Portugal, wier lichte kanten hoofdtooi en paarse gewaad contrasteren met de fel scharlakenrode mantel van de vorst, die gekleed is in het gewaad van de Vliesridders. Op de achtergrond zien we andere Gulden-Vliesridders te paard of te voet voor een zuilengalerij, gelijkend op die van het Binnenhof.

Rampen en verval

Op de periode van bloei, die Den Haag in de 14e en 15e eeuw beleefd had, volgde in de 16e eeuw een tijd van achteruitgang en rampen. Het schoonste, rijkste en grootste dorp van Europa, zoals de Florentijnse historicus Ludovico Guicciardini van Den Haag had getuigd, geraakte in ernstig verval.

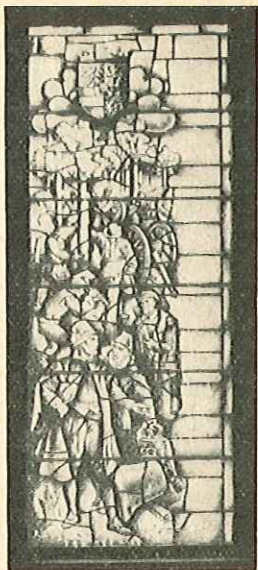
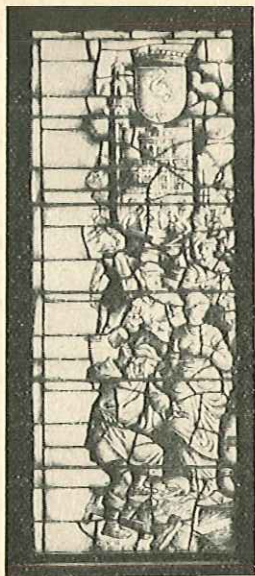
In 1528 ondernam Maarten van Rossum, veldheer van Karel van Gelre, een onverwachte aanval op Den Haag om de veroordeling van de heren van Brakel en van Broekhuizen, die door het ter plaatse gezetelde Hof van Holland in 1516 ter dood veroordeeld waren wegens het schenden van het vredesverdrag van 1513, te wreken. Van Rossum liet Den Haag tegen betaling van een som geld van f 8000 een brandstichting afkopen, maar aan een plundering was niet te

ontkomen. „De soldaten namen van ’t best, en lieten het ander legchen”.

In het tweede raam zien we hoe de zakken met geld onderdanig aan de voeten van Maarten van Rossum neergelegd worden. Zijn hoogopgaande gestalte in goudgeel kuras vormt een scherpe tegenstelling met de nederig geknieelde en eenvoudig geklede figuur van de burger. Enkele krijgsknechten houden toezicht, terwijl andere een aanvang maken met de plundering en brandstichting.

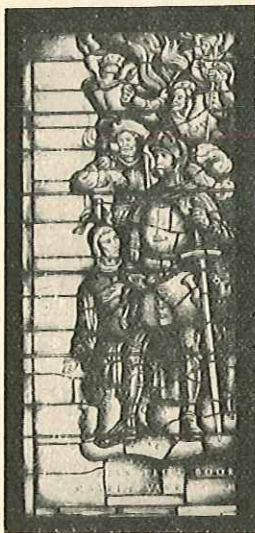
Na deze plundering hadden vele bewoners het veiliger geoordeeld te vertrekken en beschutting te zoeken achter de zware muren der nabijgelegen steden Delft en Leiden. Den Haag herstelde zich echter van de slag en zelfs wist de Magistraat — op aandrang van de burgemeesters Dirck van Alckemade en Joost Jacobsz — de middelen op te brengen voor de bouw van het fraaie raadhuis aan de Groenmarkt in 1564-’65, een bewijs van de toegenomen innerlijke kracht van en Haag. In dit oudste deel van het huidige gebouw, op welks gevel het jaartal 1565 prijkt, was de Schepenzaal, waarin de gebrandschilderde ramen zijn aangebracht, de plaats van rechtspraak en bestuur. Het gebouw werd opgetrokken in de elegante stijl der vroege renaissance naar het voorbeeld van het Antwerpse stadhuis. Een beeldhouwer houdt (links boven) het beeld van Justitia, dat met enige andere beelden de gevel van het Raadhuis siert. De bouwmeester ziet toe, dat het werk goed geschiedt. Het raam wordt afgesloten door het voltooid gebouw, waarboven het wapen van ’s-Gravenhage in goud en wit oplicht. Het gegroeide zelfbewustzijn van die Haghe, dat weliswaar geen stadsrechten bezat en dus ook geen vertegenwoordiging in de Staten van Holland, wordt hiermede gesymboliseerd.

Het uitbreken van de oorlog tegen Spanje, die tachtig jaar zou duren, bracht Den Haag echter tot op de rand van de ondergang. Beurtelings waren Staatse en Spaanse troepen de baas in de open plaats. Vriend en vijand kon er ongehinderd binnenvallen en nemen wat hem lustte. Zelfs werd voorgesteld het open vlek plat te branden, daar het een bedreiging vormde voor de omliggende steden. Maar Prins Willem I was het

Tweede raam

Bouw van het Stadhuis als accentuering van de groei van die Haghe tot stad — zij het zonder stadsrechten — ondanks de rampen waardoor het in de 16e eeuw werd getroffen.

gelukkig met deze radicale oplossing niet eens, zodat Den Haag bleef bestaan. Voor deze langdurige oorlogvoering was geld, zeer veel geld nodig.

Was het te verwonderen, dat in die moeilijke tijd de Staten het domeinbe-
stuur opdroegen o.a. ook het Haagse

Bos te verkopen ten einde aan de nodige middelen te komen? Echter, de Haagse Magistraat, gesteund door Prins Willem I, verzette zich met kracht tegen dit bevel en wist, zij het met veel moeite, het bos te redden. Den Haag werd in de gelegenheid gesteld het omhakken

Derde raam

Den Haag als de schitterende hofstad der stadhouders uit het Huis van Oranje tijdens de machtsontplooiing der Republiek in de Gouden Eeuw.

van het bos af te kopen tegen betaling van de som van 6000 ponden. Aldus kwam op 16 April 1576 de overeenkomst tot „redemptie” van het Haagse Bos tot stand, waarbij het ongeschonden zou mogen blijven bestaan. In mindering van de te betalen som werd gebracht, wat

Den Haag door het offeren van zijn klokken te vorderen had. Het tafereel rechts boven stelt voor de verkoop der klokken. Op de achtergrond staan hout-hakkers gereed het bos te vellen. Daarboven is aangebracht het wapen van Prins Willem I, die de vrijheidsstrijd der

Nederlanden tegen de Spaanse onderdrukking met inzet van zijn gehele persoon en vermogen geleid heeft.

In deze felle strijd werd de ontwikkeling van het nationale zelfbewustzijn der Nederlanders in sterke mate gestimuleerd. Dit vond ten slotte zijn uiting in de Afzwering van Koning Philips II van Spanje in 1581 en het uitroepen van de vrije Republiek der Verenigde Nederlanden.

Het tafereel rechts onder beeldt uit de aanbidding van een tractaat betreffende de „verlatinghe” door Jean van Asseliers, audiencier, Reynier Cant, Burgemeester van Amsterdam, en Meester Johan Houfflin, gedeputeerde van het Doornickse, aan de Voorzitter der Staten-Generaal, Van der Myle. De bode, als tijdingbrenger oplichtend tegen de achtergrond, biedt de Prins van Oranje het tractaat ter ondertekening aan. De ernst van dit oogenblik wordt gesymboliseerd door de houding en donkere kleding van de Prins.

Zodra van de Spaanse troepen niets meer te duchten viel, werd het bestuur des lands opnieuw in het oude Binnenhof gevestigd en koos de Stadhouder er weer zijn residentie. Opmerkelijk snel vond het herstel plaats. De Gouden Eeuw wierp zijn licht vooruit en luidde een nieuwe periode van bloei voor Den Haag in. Niet voor niets was Prins Maurits echter bezorgd over de open ligging der plaats, de oorlog was immers nog steeds niet geëindigd.

Hij ontwierp daarom plannen voor een omwalling met grachten en bolwerken, maar slechts een deel hiervan werd uitgevoerd. Alleen de singels, die gedurende twee en een halve eeuw de vorm van Den Haag zouden bepalen, kwamen tot stand tussen 1613 en 1619. Geen poorten, maar monumentale ophaalbruggen, bekroond door het Haagse wapen, sloten de toegangen tot de plaats af. Links onder in het *derde raam* zien we op de voorgrond Prins Maurits aanwijzingen bij de singelaanleg geven. Op de achtergrond zijn werklieden bezig met het wegmalen van het grondwater.

Tevens werd, om Den Haag beter tegen eventuele aanvallen van buitenaf te kunnen verdedigen, de burgerschutterij Sint Sebastiaan omgezet in een plaatselijke weermacht onder overheidsleiding.

Zij liet een groot, nieuw gebouw zetten

op de plaats en gedeeltelijk ook op de grondvesten van haar 16e eeuwse doelen. De architect A. A. van 's-Gravesande maakte de eerste ontwerpen hiervoor, terwijl Bartholomeus van Bassen het afbouwde. De eerste steen werd in 1636 gelegd door Prins Willem, zoon van Frederik Hendrik, die men beiden afgebeeld ziet in het centrum van de raamcompositie links boven in het venster. De afsluiting van het raam wordt gevormd door het wapen van Frederik Hendrik; daaronder is de gevel van de St. Sebastiaansdoelen zichtbaar.

Kunst en vertier

De machtige positie van de Republiek in de wereld gaf glans aan de plaats, waar de regering zetelde en bovendien het Hof, een groot deel van de adel, de ambassadeurs, de hoge officieren en ambtenaren gevestigd waren. Vooral onder de prachtlievende en kunstzinnige Frederik Hendrik werd Den Haag een centrum van vertier, levenslust en vermaak.

Het jaarlijkse hoogtepunt van de vermakelijkheden was voor de Haagse burgerij de grote kermis in de Meimaand en de daarbij gehouden „Ommeganck” van schutters en gilden. Bij die gelegenheid werden tevens de Meybomen geplant. In het jaar 1656 werd in deze optocht, waaraan de schutterij in haar schoonste kledij voorging, de „propere boer van Lekkerkerk”, een reus, megedragen, waaraan het tafereel rechts boven herinnert. Het wapen van Koning-Stadhouder Willem II vormt de afsluiting aan de bovenzijde; daaronder is de Nieuwe Kerk aan het Spui, die in 1656 gereed kwam, zichtbaar. Deze kerk was de eerste in Den Haag, die overeenkomstig de eisen van de Hervormde eredienst werd gebouwd.

De grandioze bloei van Den Haag duurt voort tijdens het stadhouderloze tijdperk en onder Prins Willem III. Deze stadhouder, wiens genie de sterke machtontwikkeling van Frankrijk onder de Zonnekoning weerstond, bevrijdde in 1668 Engeland van de gehate regering van (zijn schoonvader) Jacobus II, waarna hij er zelf de troon besteed. Drie jaar later besloot hij weer naar Holland te gaan. Tijdens de overtocht werd echter de vloot overvallen door een hevige

storm. De Koning landde aanvankelijk op Goeree, maar zette zijn tocht voort en stapte na 18 uur op zee te zijn geweest in de Oranjepolder aan land. Vandaar ging hij naar Honselersdijk, waar hij zich voorbereidde op de intocht in Den Haag, in beeld gebracht in het tafereel rechts onder.

Deze intocht, die op 31 Januari 1691 plaats vond, begon bij de Loosduinse brug, waar een erepoort was opgericht. Er heerste zulk een uitbundig vreugde, dat Pensionaris K. v. d. Hoek, die de Koning-Stadhouder namens de regering verwelkomde, zich niet verstaanbaar kon maken en Willem III uit de koets moest stappen en stilte gebieden. Zijn hoofse houding, zijn fraaie kledij in blauw en goud en de witte pruik maken hem tot de centrale figuur.

Het verval der roemruchte Republiek, intredend na de regeerperiode van deze zeer grote onder de Oranjes, deed uiteraard zijn invloed op Den Haag gelden. Echter naar het uiterlijk praalde het zo mogelijk in de 18e eeuw nog sterker dan voorheen. De stad bleef in de eerste helft dier eeuw dan ook snel doorgroeien en daarmee ook de omvang der stedelijke administratie. Het oude 16e eeuwse stadhuis werd te klein, in verband waarmee besloten werd tot vergroting van het gebouw over te gaan. In 1733/'34 werd een nieuwe vleugel aangebouwd tegenover de Grote Kerk in statige Louis XIV stijl. Deze stijl was door de Franse bouwmeester Daniel Marot hier ingevoerd, zij het ook aangepast aan de soberder Hollandse smaak, waardoor ze een geheel eigen karakter verkreeg.

Genie en weelde

In het tafereel links onder in het *vierde raam* is Marot op de voorgrond afgebeeld. Op de achtergrond zien we het bouwbureau met zijn medewerkers en tekenaars. De gehele compositie wordt afgesloten door het beeldhouwwerk van Xavery, dat boven in de gevel van de nieuwe vleugel werd aangebracht. Niet alleen de nieuwe stadhuisvleugel, maar nog vele andere fraaie bouwwerken in het centrum rond Kneuterdijk, Voorhout en Vijverberg dragen het stempel van Marots genie. Al deze 18e eeuwse gebouwen zijn de sublieme overblijf-

selen uit een tijdvak, dat in zijn verslappende weelde de weg opende tot de revolutie.

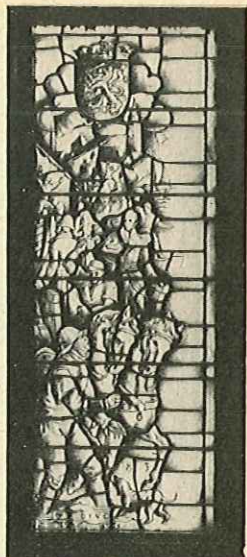
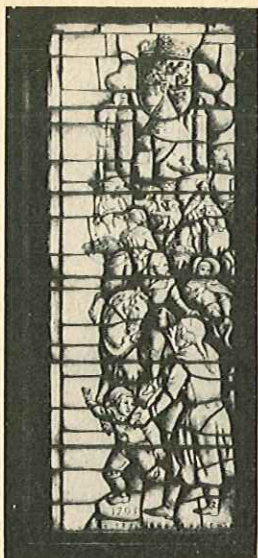
De omwenteling — reactie op de grote Franse revolutie — is in ons land onbloedig en vrijwel geruisloos verlopen. De Nederlandse revolutionairen waren niet bij machte op eigen kracht hun opzet ten uitvoer te leggen. De hulp der Fransen werd ingeroepen en Prins Willem V, een aarzelende figuur, bij wie toewijding en hoog plichtsbesef het gebrek aan politiek inzicht niet hadden kunnen vergoeden, moest op 18 Januari 1795 naar Engeland uitwijken.

Het tafereel links boven beeldt uit het vertrek van de Prins van het Binnenhof. Op de achtergrond staat de Ridderzaal zoals deze er toentertijd uitzag met de gewijzigde torens. Het wapen van de laatste Stadhouder is daarboven aangebracht.

De omwenteling en vooral de erop volgende inlijving bij het Franse keizerrijk, hebben Den Haag ten slotte doen neertuimelen in een staat van diep verval. Met de weelde was het gedaan en reeds toen Napoleons broeder zijn residentie van het Binnenhof naar Amsterdam verlegde scheen de ondergang der stad nabij.

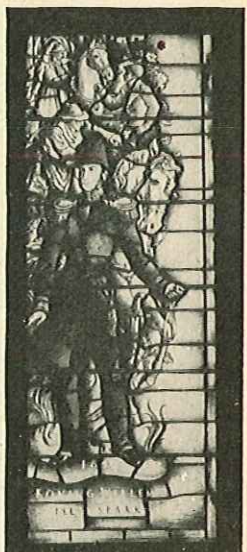
Maar strenge heren regeren niet lang. Napoleons fortuin nam een keer en zodra de ontbinding van het grote Franse keizerrijk begon, waren de bewoners van Den Haag onder de eersten om tot de afval van Napoleon het voorbeeld te geven. De opstand begon in Amsterdam, maar de eigenlijke omwenteling werd bekroond in Den Haag, waar het gezag in naam van de zoon van de in 1795 verdreven Prins van Oranje werd overgenomen door het Driemanschap Van Limburg Stirum, Van der Duyn van Maasdam en Van Hogendorp. Op hun verzoek keerde de Prins uit Engeland terug en op 30 November 1813 landde hij te Scheveningen.

Dit historische ogenblik is afgebeeld in het tafereel rechts boven. De Prins, die twee jaar later tot Koning Willem I zou worden gekroond, is van zijn schip overgestapt op een visserswagen met paarden bespannen en omringd door enkele officieren. De achtergrond toont de kerk van Scheveningen en vissersvaartuigen met de vlag in top. De verbeelding wordt afgesloten met het in blauw en

Vierde raam

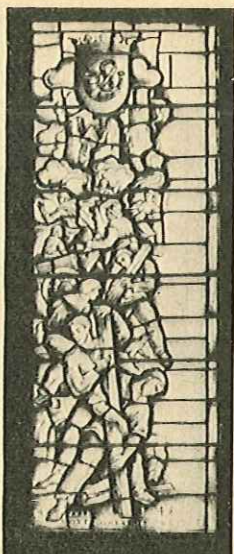
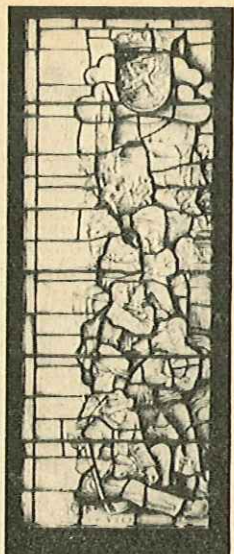
Het stadhuis wordt uitgebreid. Ruim een halve eeuw later neemt de regering der stadhouders een einde en vangt het tijdperk der Franse revolutie en overheersing aan. Daarna: Nederland wordt koninkrijk en Den Haag koninklijke residentie.

goud uitgevoerd Nederlandse wapen, symbool van de nieuwe staat (en niet langer Republiek der verenigde provinciën), die zijn plaats in de rij der naties had ingenomen.

In het jonge Koninkrijk werd Den Haag opnieuw residentie en regeringsstad. Het

trok al spoedig weer vele welgestelden tot zich, de fraaie oude huizen werden weer bewoond en kunstenaars vonden hier opnieuw bewegingsvrijheid. Den Haag, eens de luxe stad der Republiek, werd vooral onder de kunstzinnige Koning Willem II, de kunststad van het

Vijfde raam

Opbloei van Den Haag tijdens de langdurige regering van Koningin Wilhelmina, ruw onderbroken door de Duitse bezetting; de terugkeer van Koningin Wilhelmina symboliseert de bevrijding.

Koninkrijk. Deze vorst bezat een prachtige verzameling schilderijen en beeldhouwwerken, waarvoor hij de Gothische zaal deed bouwen als onderdeel van zijn paleis, tegenover het oude Paleis aan het Noordeinde. Daaraangrenzend werd in 1842 een uitgestrekt park, het zg.

Willemspark, aangelegd, waarin naast uitheemse planten, beeldhouwwerken een plaats vonden. Gaarne mocht hij te paard door het park rijden, waarom hij dicht daarbij een stal met manege liet oprichten, thans in gebruik als de zg. Willemskerk.

Het rechteronderraam toont de vorst met een zijner paarden aan de teugel, te midden van zijn tuinlieden. Op de achtergrond zijn de stallen zichtbaar. De donkere figuur van Koning Willem II wordt geaccentueerd door de goudkleurige schouder- en kraagversieringen. De derde koning uit het Huis van Oranje werd na een regentschap van acht jaar in 1898 opgevolgd door zijn jonge dochter Wilhelmina.

Links onder in het vijfde raam zien we de jeugdige vorstin, wier scharlakenrode mantel haar schouders omhullend, de figuur van Hare Majesteit in het goudgele en versierde gewaad, naar voren brengt. Zij zweert trouw aan de wetten des lands en aan het woord Gods. Aan haar voeten staat, in de klauwen van een leeuw, het gouden wapenschild, samengesteld uit de wapens van alle provinciën. Het draagt de wapenspreuk der Oranjes „Je maintiendrai”. De achtergrond wordt gevuld door jubelende, feestvierende mensen, die de Nederlandse vlag rondragen.

Onder de regering van Koningin Wilhelmina ging het land een voorspoedige tijd tegemoet. In Den Haag ontwikkelde zich een bloeiend kunstleven en meer en meer groeide de stad, die reeds de zetel der gezantschappen was, door de vestiging van internationale instellingen uit tot internationaal centrum. Mede door de aantrekkelijke omgeving en de ligging in een neutraal land werd ze een gezochte plaats voor internationale conferenties.

In het raamgedeelte links boven wordt de vredige en voorspoedige arbeid van het Nederlandse volk in het tijdsbestek vóór de eerste wereldoorlog gesymboliseerd door ploegende en oogstende figuren. De bouw van het in 1913 gereedgekomen Vredespaleis op de achtergrond doelt op Den Haag als stad van de eerste vredesconferenties. Het tafereel wordt afgesloten met het wapen van Nederland.

Twee wereldoorlogen zijn over de 50-jarige regering van Koningin Wilhelmina heengegaan. De eerste gaf slechts een tijdelijke onderbreking van de periode van bloei en voorspoed, de tweede bracht Nederland op de rand van de afgrond. Zwaar drukte de Duitse bezetting op het land en op de stad. Oranje werd verbannen, het gemeentebestuur

afgezet en de regeringsorganen uit de stad verwijderd. De eens zo vredige residentie werd ten koste van een gehele stadswijk, welke werd afgebroken, en een groot deel van het Haagse Bos, tot een vesting in de Atlantik-Wall gemaakt, waardoor ze te lijden kreeg van geallieerde luchtaanvallen. De zwaarste van deze was het massale bombardement op het Bezuidenhoutkwartier en Korte Voorhout op 3 Maart 1945.

Rechts boven in het raam is deze tijd van verschrikking in herinnering gebracht. Het toont de verwoesting van het Bezuidenhout met als middelpunt de kleine Engelse kerk in vuur en vlam. Vluchtende figuren trachten have en goed te redden. Op de voorgrond zijn mannen aan het puinruimen. Dit raam wordt afgesloten met het stamwapen der Oranjes.

Maar ook na deze tijd van diepe duisternis, waarin verdrukking, verwoesting en hongersnood de zwartste ellende over ons volk brachten, brak eindelijk het licht weer door. De vijand werd verdreven en Oranje keerde op 6 Juli 1945 in de stad terug.

Rechts onder wordt deze terugkeer voorgesteld door de sobere en donker geklede figuur der Koningin, temidden van haar volk, onder de indruk van de ellende. Deze laatste wordt nadrukkelijk belicht door de grauwe figuur vóór haar in lompen gehuld, beeld van de verarming en de nooddrift van land en volk. Een Nederlands soldaat met geweer in de hand treedt naast Hare Majesteit naar voren.

De vreugde over de terugkeer van de vorstin, die het volk in een moeilijke tijd van noeste arbeid en zware offers voor herstel en wederopbouw, voor zou gaan, wordt door de overige figuren uitgebeeld.

Wie deze prachtige ramen met hun fonkelende kleuren nog niet heeft gezien, moet ze maar gauw eens gaan bewonderen. Neem dan dit nummer van „Den Haag en Wij” mee als gids. U zult er geen spijt van hebben, geachte lezers. Uw gevoel voor schoonheid en Uw kennis zullen worden verrijkt. En zal daarmee de moeite van een bezoek aan de Groenmarkt niet ruimschoots zijn beloond?

Prijsvraag-enquête groot succes

De Kerstprijsvraag van ons blad heeft een overstelpend resultaat opgeleverd. Onder de lawine van inzendingen waren bijna tweehonderd brieven van trouwe lezers, die op uitvoerige wijze gevolg gaven aan het verzoek dat in de puzzle verscholen lag. „GEEF UW MENING OVER DIT BLAD EN UW SPECIALE WENSEN” luidde dat verzoek, maar eer het kenbaar werd, kwam er heel wat hoofdbreken aan te pas. Hieronder laten wij de namen volgen van de prijswinnaars. Het lot wees hen aan uit de velen, die een juiste oplossing inzonden.

Behalve de aangekondigde premiebonnen kon de Redactiecommissie nog een tiental extra-prijzen toekennen, te weten 10 exemplaren van het Sportjaarboek door Klaas Peereboom, een uitgave van het Haagsch Dagblad. De gelukkigen zijn:

Eerste prijs (premiebon *f* 10,—):
N. Westering, uitvoerder Gemeentewerken, van-Boecopkade 52.

Tweede prijs (premiebon *f* 5,—):
G. C. P. A. Daa men, werkzaam bij de Politie, Ermelostraat 80;
A. de Haas, Hoofdbrandmeester, Juffrouw Idastraat 4.

Derde prijs (premiebon *f* 2,50):
W. Bosch, werkzaam bij de Duinwaterleiding, Tienhovenslaan 31;
C. Havelaar, schilder in alg. dienst, te Scheveningen;
G. v. Puffelen, ambt. Sociale Belangen, Weverslaan 16, Voorburg;

J. M. Zanoni, werkzaam bij de Reinigingsdienst, v. d. Helstraat 55.

De 10 exemplaren van het Sportjaarboek vielen toe aan:

A. J. de Boer, voorman-monteur G.E.B., Vreelandsestraat 12;

G. Boers, ambt. Haven- en Marktwezen, Troelstrakade 713;

A. Buis, werkzaam bij het Bureau Werklozenzorg, Herderslaan 8;

D. Burgers, opzichter Centraal Woningbeheer, Cromvlietplein 88;

C. N. Hegi, Inspecteur G.G.B., Gooilaan 20;

W. F. Kettenis, werkman Gemeentewerken, Paulus-Potterstr. 246;

Mej. B. Stemfoort, schrijver Politie, Anna van Buerenstr. 329;

M. I. Stolk, Hoofdagent Politie, Kootwijkstraat 66;

H. J. F. van der Vet, werkzaam bij het Gasbedrijf, Marktweg 167;

P. Willemsse, ambt. afd. Militaire Zaken der Secretarie.

De Redactie brengt alle inzenders hartelijk dank voor hun enthousiaste medewerking aan deze Puzzle-Enquête. Vele van de binnengekomen brieven getuigen van een zo warme belangstelling en vriendschap voor „Den Haag en Wij”, dat de Redactie er werkelijk met een bloot kennis van heeft genomen. Tal van nuttige wenken en suggesties zullen er toe bijdragen, dat de band met de lezers nog zal worden verstevigd. In ons volgend nummer hopen wij nader op de ontvangen reacties te kunnen ingaan. Daarom zullen wij het er thans hierbij laten, al is de verleiding groot om een aantal brieven reeds nu in onze kolommen te beantwoorden. Nog even geduld dus!